

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ І ЕКОЛОГІЯ

УДК 332.33:332.012.332(477)

*Ярова Б.М.,
канд. екон. наук, асистент кафедри
геодезії та картографії,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ

Постановка проблеми. У зв'язку з обмеженістю земельних ресурсів і можливістю їх багатофункціонального використання питання підвищення ефективності землекористування набуває важливого значення у соціально-економічному розвитку сільських громад. Досягнення соціально значущої мети передбачає визначення й обґрунтування таких способів економічного регулювання земельних відносин, за яких земельна рента від використання земель державної та комунальної власності перерозподілятиметься не лише в інтересах підприємницьких структур – землекористувачів, але й стане джерелом активізації соціальних ресурсів, поліпшення матеріального стану сільського населення, забезпечуватиме соціальну справедливість у процесі земельних відносин. В Україні у повній мірі не функціонують принципи сталого землекористування, що стало наслідком непланового державного регулювання ринкових земельних відносин. Саме тому, оцінюючи ефективність використання сільськогосподарських земель державної власності, потрібно розглядати соціальні, економічні та екологічні показники.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню та аналізу соціально-економічних та екологічних показників ефективності використання земель присвячено праці таких дослідників, як Андрійчука В. Г. [1], Бадрака О. С. [2], Білика Ю. Д. [3], Будзяка В. М. [4], Грицаєнка Г. І. [5], Данилишина Б. М. [13], Дусановського С. Л. [3], Кованова С. І. [7], Кропивка М. Ф. [14], Курильціва Р. М. [8–10], Мартина А. Г. [11], Москаленка А. М. [12], Саблука П. Т. [14], Третяка А. М. [5], Третяк Н. А. [16], Шиян В. Й. [18] та інших. Проте це питання не у повній мірі є достатньо вивченим та не запропоновано комплексного показника, на основі якого можна було б оцінити ефективність використання земель державної власності, що зумовлює необхідність подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз соціально-економічних і екологічних показників ефективності використання земель державної власності та обґрунтування комплексного показника ефективності використання сільськогосподарських земель державними інституціями.

Завданнями дослідження є: аналіз існуючих економічних, екологічних, соціальних показників, на основі яких можна оцінити ефективність використання земель державної власності та обґрунтувати комплексний показник ефективності використання сільськогосподарських земель державними інституціями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Близько 33% громадян України скористалися правом на безоплатну приватизацію земельних ділянок. Статтею 25 Земельного кодексу України встановлено, що при приватизації земель державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій земельні ділянки передаються працівникам цих підприємств, установ та організацій, працівникам державних і комунальних закладів освіти, культури, охорони здоров'я, розташованих на території відповідної ради, а також пенсіонерам з їх числа з визначенням кожному з них земельної частки (паю).

За роки реформування земельних відносин 12412 колективних сільськогосподарських підприємств і радгоспів роздержавлено, більша частина таких земель (66% загальної кількості сільськогосподарських угідь – 27 млн га) стала основою для формування земель запасу та резервного фонду, решту – 6,9 млн га передано у приватну власність [17; 20].

Одним із головних соціальних показників ефективного використання земель сільськогосподарського призначення державної власності є справедлива доступність громадян до ресурсів, тобто щоб якнайбільша кількість людей одержала безоплатно земельні ділянки у власність. Анонсований продаж колишнім Прем'єр-міністром А. П. Яценюком 1 млн га земель

сільськогосподарського призначення викликав зваве обговорення цього питання. Проте реалізація згаданої заяви порушить право громадян, які, відповідно до статті 25 ЗКУ, претендують на вказану землю.

Соціальну ефективність господарювання можна оцінювати за продуктивністю та економією праці; рівнем життя населення; структурою розподілу доходів населення; рівнем задоволення матеріальних, духовних і естетичних потреб тощо [2].

До економічних показників ефективності використання земель сільськогосподарського призначення державної власності можна віднести прибуток, який одержує управлінець у результаті передачі в користування наявних ресурсів.

Якщо земельні ділянки не передаються у користування, а використовуються відповідними суб'єктами державного сектора економіки, то до таких показників належать: валовий прибуток, урожайність сільськогосподарських культур, обсяг валової й товарної продукції, розмір поточних витрат і фондів вкладень, дохідність виробництва, продуктивність праці, фондівіддача, матеріаломісткість, валовий і чистий дохід, рівень рентабельності. Землевіддача – це вихід продукції з одиниці площі угідь, а земельмісткість відображає ємність земельних ресурсів в одиниці продукту, ступінь задоволення споживчих потреб населення.

Білик Ю. Д. зазначав, що узагальнюючим показником економічної ефективності є співвідношення додаткового чистого доходу, який одержано від залучення додаткових коштів та ресурсів, і суми додаткових витрат, тобто коефіцієнт ефективності інтенсифікації [3].

Щоб оцінити вартість земельних ресурсів при використанні сільськогосподарських угідь, А. М. Третяк пропонує виконати такі дії [15]:

- обчислити площу ріллі переведенням продуктивності інших сільськогосподарських угідь через поправочні коефіцієнти типів ґрунтів;
- визначити нормальну врожайність зернових культур (Ун);
- розрахувати зерновий еквівалент (Уе, ц/га), беручи до уваги чистий дохід, одержаний від зернових та інших сільськогосподарських культур;
- визначити валовий дохід з 1 га земель від вирощування зернових культур з урахуванням зернового еквівалента (ВД);
- обчислити питому вагу земельної ренти у валовому доході (d);
- визначити земельну ренту на одиницю площі (Rз);
- оцінити вартість земельного капіталу методом капіталізації земельної ренти (Взк).

Площу сільськогосподарських угідь, виражених через продуктивність ріллі, обчислюють за формулою (1):

$$P = P_p + P_{б.н.} \times K_{б.н.} + P_c \times K_c + P_n \times K_n, \quad (1)$$

де P_p – площа ріллі, га;

$P_{б.н.}$ – площа багаторічних насаджень, га;

$K_{б.н.}$ – середньозважений коефіцієнт продуктивності багаторічних насаджень відносно ріллі;

P_c – площа сіножатей, га;

K_c – середньозважений коефіцієнт продуктивності сіножатей відносно ріллі;

P_n – площа пасовищ, га;

K_n – середньозважений коефіцієнт продуктивності пасовищ відносно ріллі [5].

Нормальну врожайність розраховують за методикою як середньозважену фактичну врожайність сільськогосподарських культур.

Зерновий еквівалент – вартість земель, виражена через урожайність (ц) або гривнях. Для визначення цього показника потрібно порівняти чистий дохід оціночних культур відносно чистого доходу від вирощування зернових. Вказаний показник є комплексним і включає врожайність сільськогосподарських культур та оцінку придатності земель для вирощування основних культур, витрати на вирощування, збереження родючості ґрунтів. Для визначення показника умовного виходу зерна з 1 га земель потрібно:

- обчислити чистий дохід від виробництва продукції по кожній оціночній культурі з урахуванням середніх реалізаційних цін;
- визначити різницю в дохідності кожної культури відносно зернових;
- знайти добуток одержаних результатів і питомої ваги культури в загальній структурі посів та підсумувати;

- до одержаної величини додати показники відмінностей («–» або «+») у витратах на обробіток 1 га зернових культур та збереження родючості ґрунтів;
- від одержаного значення відняти вартість зерна, одержану в результаті множення величини нормальної врожайності зерна на різницю між регіональною вартістю зерна і середньою по державі;
- перевести одержаний результат (грн) в обсяг зерна (врожайність у зерновому еквіваленті) через середню ціну реалізації пшениці та додати до показника нормальної врожайності пшениці [15].

Вартість земельної ренти визначають за показниками капіталізації земельної ренти (R_3) – нагромадження земельної ренти протягом періоду окупності капіталу при відповідному банківському відсотку. Її матеріальною основою є диференціальний дохід (Дд), що характеризує економічну ефективність використання земель, враховуючи якісний склад та використання. Він утворюється на основі додаткового продукту на кращих і середніх землях у результаті вищої продуктивності праці й становить частину чистого доходу, що перевищує ту частину, яка необхідна для забезпечення розширеного виробництва [15].

Показник окупності витрат (Ов) визначає продуктивність праці та показує різницю якості земель за умови однакового виробництва і різних витрат у регіональних умовах [16, 8–10]. На основі цього показника розраховують питому вагу диференціального доходу у валовій продукції (d). Він визначається добутком величини фактичних витрат (Вф) на вихідний коефіцієнт їхньої окупності 1,35 (ОВвих) як верхня межа виробництва продукції рослинництва з 1 га відносно гірших земель, що є необхідною для розширеного виробництва (формули (2)–(5)):

$$ОП = В_{\phi} \times ОВ_{вих}, \quad (2)$$

$$d = \frac{O_{в\phi} \times O_{ввих}}{O_{в\phi}}, \quad (3)$$

$$O_{в\phi} = \frac{ВД}{В_{\phi}}, \quad (4)$$

$$ВД = Y_e \times Ц_{зм}, \quad (5)$$

де $Ц_{зм}$ – закупівельна ціна пшениці у відповідному році згідно зі статистичними даними.

Якщо земельна рента дорівнює диференціальному доходу, то отримуємо формулу (6):

$$R_3 = ВД \times d \quad (6)$$

Диференціальний дохід утворюється з диференціального доходу I (ДдI), який дорівнює земельній ренті I (R_{3I}) (формули (7)–(8)), що є матеріальною основою земельного капіталу і диференціального доходу II (ДдII), який дорівнює земельній ренті II (R_{3II}) (формула (9)) та є матеріальною основою інтелектуальної складової капіталу:

$$R_{3I} = В_{вих} \times O_{в\phi} \times d, \quad (7)$$

$$В_{вих} = \frac{ВД_{вих}}{1,35}, \quad (8)$$

$$R_{3II} = R_3 - R_{3I} \quad (9)$$

Вартість земельних ресурсів ($B_{зк}$) на одиницю площі розраховують за формулою (10):

$$B_{зк} = \frac{R_3 \times 100}{n}, \quad (10)$$

де n – норма банківського відсотка, який визначають за ставкою річних валютних депозитів комерційних банків з урахуванням поправок на всі види ризиків.

На думку С. Л. Дусановського, показником ефективного використання земельних ресурсів є виробництво валової продукції з одиниці земельної площі при найменших виробничих витратах з урахуванням економічної оцінки землі зі збереженням балансової родючості ґрунту. Цю залежність можна відобразити формулою (11):

$$E_3 = (\max) (\min) \sum_{i=1}^n O_i \times C_j, \quad (11)$$

де E_3 – ефективність використання землі;

O_i – обсяг продукції на 1 балогектар;

C_j – затрати на виробництво цієї продукції;

Σ – сума балів [6].

Зазначений показник, як стверджує автор, дає змогу врахувати економічну оцінку землі та інтенсивність її використання.

Провідними науковцями до показників екологічної ефективності використання сільськогосподарських угідь віднесено площу ґрунтів, яку вилучено із сільськогосподарського обороту, структуру та ефективність витрат на охорону і відтворення земельних ресурсів, збереження гумусу тощо.

До натуральних і кількісних екологічних показників ефективності використання земель сільськогосподарського призначення державної власності належать: рівень розораності території; ступінь еродованості ґрунтів; забруднення важкими металами; рівень радіоактивного забруднення, частка еродованих земель, змитих ґрунтів у складі сільськогосподарських угідь, витрати на проведення комплексу екологічних заходів системи землеробства; зростання вартості земельних угідь у результаті поліпшення їхньої якості й підвищення родючості ґрунтів, обсяги додаткової продукції, одержаної завдяки здійсненню екологічних заходів; додатковий чистий дохід від впровадження екологічних заходів; економічна ефективність екологічних витрат; відвернутий екологічний збиток у вартісній формі.

Андрійчук В. Г. наголошує, що для оцінки потрібно використовувати частку чистого прибутку підприємства, яка спрямована на екологічні заходи, відсоток сільськогосподарської продукції у загальному обсязі її виробництва, в якій вміст залишків пестицидів, нітратів і нітритів нижчий від граничнодопустимих норм. Автором пропонується узагальнююча система показників економічної ефективності використання основних ресурсів суб'єктів підприємницької діяльності, що займаються сільським господарством [1].

Москаленко А. М. пропонує під поняттям «екологічна ефективність використання земель» розуміти ефективність, пов'язану з витратами на підтримку угідь, які зазнали забруднення, ущільнення та інших можливих негативних впливів, що можуть погіршити якість ґрунту, а також із витратами на підтримку природної родючості ґрунтів і балансу поживних речовин [12].

Андрійчук В. Г. [1], Саблук П. Т. [14], Шиян В. Й. [18] пов'язують рівень використання сільськогосподарських земель з інтенсифікацією виробництва. Грицаєнко Г. І., Романюк Т. М. вважають, що критерієм економічної ефективності сільськогосподарського виробництва є максимальне одержання продукції за мінімальних витрат, тобто вартість валової продукції, розрахована на 1 гривню витрат [5].

Учені Ради по вивченню продуктивних сил України Національної академії аграрних наук України виділяють економічні, екологічні та соціальні показники господарювання [13].

Як стверджує Будзяк В. М., економічно і екологічно ефективне сільськогосподарське землекористування завжди пов'язане з певними обмеженнями, зокрема, в обсягах залучених ресурсів, а також у масштабах та в інтенсивності власне землекористування. Ефективне сільськогосподарське землекористування – це формування економічно вигідних й одночасно екологічно збалансованих напрямів використання земель сільськогосподарського призначення за допомогою дійових економічних, екологічних, правових, організаційних і соціальних механізмів [4].

Мартинюк А. Г. запропоновано окремо розглядати поняття «екологічна та економічна оптимізація землекористування». За екологічної оптимізації, основні критерії деградації в обов'язковому порядку слід запроєктувати вилучення з інтенсивного використання землі, що за своїми модальними властивостями не можуть забезпечувати стійкість агроєкосистем. Економічна оптимізація передбачає визначення за продуктивністю ґрунтів таку структуру сільськогосподарських угідь, у якій гармонізовано досягатиметься висока продуктивність, дохідність і рентабельність сільського господарства [11].

Деякими науковцями виділяється також технологічна ефективність. На думку С. І. Кованова, основним критерієм при цьому є максимальний вихід продукції на одиницю площі або стада свійських тварин у разі збереження природного середовища та дотримання екологічної рівноваги [7].

На основі власних та напрацьованих методик визначення економічної ефективності використання земель сільськогосподарського призначення виникає необхідність подальшого їхнього розвитку з урахуванням існуючої ситуації в країні [19]. Пропонується використовувати комплексний показник, який визначають за формулою (12):

$$K_{EF} = \frac{O_D - TB_D}{(O_P - TB_P) \times K_{ПВ}}, \quad (12)$$

де K_{EF} – коефіцієнт ефективності використання земель державної власності, %;

O_D – середній розмір орендної плати за користування землями державної власності, грн/га;

O_P – середній розмір орендної плати за користування землями приватної власності, грн/га;

TB_D – трансакційні витрати на інституціоналізацію прав за земельну ділянку державної власності, грн/га;

$T_{П}$ – трансакційні витрати на інституціоналізацію прав за земельну ділянку приватної власності, грн/га;

$K_{ПВ}$ – коефіцієнт повноти використання земельного масиву, %.

Результативність використання доцільно оцінювати порівнянням одержаної вигоди приватними землевласниками та державою.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, у роботі детально проаналізовано економічні, екологічні та соціальні показники ефективності використання земель та запропоновано комплексний показник ефективності використання земель сільськогосподарського призначення.

Бібліографічний список

1. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник. Київ: КНЕУ, 2013. 780 с.
2. Бадрак О.С. Удосконалення фінансового механізму забезпечення сталого розвитку України: дис. ... канд. екон. наук: 08.08.01 / Рада по вивченню продуктивних сил України. Київ, 2006. 239 с.
3. Білик Ю.Д. Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва в Україні на інноваційній основі. *Основні напрями високоефективного розвитку пореформеного агропромислового виробництва в Україні на інноваційній основі*. Київ: ІАЕ УААН, 2002. С. 361-369.
4. Будзяк В.М. Економіко-екологічні основи ефективного сільськогосподарського землекористування: теорія, методологія, практика: автореф. ... канд. екон. наук: 08.08.06 / Рада по вивченню продуктивних сил України. Київ, 2008. 41 с.
5. Грицаєнко Г.І. Методика дослідження інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. *Зб. наук. праць Харківського нац. аграр. ун-ту ім. В.В. Докучаєва. Сер.: Економіка АПК і природокористування*. Харків, 2006. № 3. С. 74-80.
6. Дусановський С.Л. Ефективність використання земельних ресурсів у регіоні та шляхи їх поліпшення. *Всеукр. конгр. вчен. економістів-аграрників: зб. матеріалів одинадцятих річних зборів*, (м. Київ, 26–27 лютого 2009 р.). Київ, 2009. С. 300-304.
7. Кованов С.И., Свободин В.А. Экономические показатели деятельности сельскохозяйственных предприятий: справочник. Москва: Агропромиздат, 1991. 216 с.
8. Курильців Р.М. Інтегроване управління сукупним капіталом землекористування як основа сталого територіального розвитку. *Землевпорядн. вісн.* 2014. № 1. С. 11-14.
9. Курильців Р.М. Концепція мультифункціонального землекористування як стратегічний напрям розвитку системи інтегрованого управління. *Землевпорядн. вісн.* 2015. № 8. С. 32-36.
10. Курильців Р.М. Формування та управління екологічно безпечним використанням земель. *Вісник Сумського національного аграрного університету: Економіка та менеджмент*. 2012. Вип. № 9/1. С. 157-160.
11. Мартин А.Г. Регулювання ринку земель в Україні: монографія. Київ: Аграр Медіа Груп, 2011. 254 с.
12. Москаленко А.М. Формування ефективного використання сільськогосподарських земель Полісся України в ринкових умовах: дис. ... канд. екон. наук: 08.08.06 / Рада по вивченню продуктивних сил України. Київ, 2015. 422 с.
13. Природно-ресурсна сфера України: проблеми сталого розвитку та трансформацій / за ред. Б.М. Данилишина. К.: Нічлава, 2006. 704 с.
14. Саблук П.Т., Кропивко М.Ф. Напрями поглиблення аграрної реформи на сучасному етапі розвитку АПК. Київ: ННЦ ІАЕ, 2011. 37 с.
15. Третяк А.М. Земельний капітал: теоретико-методологічні основи формування та функціонування: монографія. Львів: СПОЛОМ, 2011. 520 с.
16. Третяк Н.А. Підходи до оцінки ефективності управління земельними ресурсами та землекористуванням. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2013. № 1–2. С. 136-146.
17. Фондові дані Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру: Інформація про структуру земельного фонду за основними видами угідь і функціональним їх використанням. URL: <http://land.gov.ua/> (дата звернення 10.01.2018).
18. Шиян В.Й. Концептуальні засади трансформації земельних відносин до ринкових умов господарювання. *Трансформація земельних відносин до ринкових умов господарювання: матеріали Других регіональних річних зборів Північно-Східного від-ння Всеукр. конгр. вчен. економістів-аграрників* (м. Харків, 5 лютого 2009 р.). Харків, 2009. С. 209-216.
19. Ярова Б.М. Землекористування Національної академії аграрних наук України: перспективи впровадження нової моделі довірчого управління. *Сталий розвиток економіки*. 2015. № 3. С. 75-80.
20. Ярова Б.М. Формування структури землеволодіння в Україні під впливом земельних реформ. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. № 8 (171). С. 31-37.

References

1. Andriichuk, V.H. (2013), *Ekonomika pidpriemstv ahropromyslovoho kompleksu* [Economics of Agroindustrial Complex], textbook, KNEU, Kyiv, Ukraine, 780 p.
2. Badrak, O.S. (2006), "Improving the Financial Mechanism for Sustainable Development of Ukraine", Diss. of Cand. Sc. (Econ.), 08.08.01, Kyiv, Ukraine, 20 p.
3. Bilyk, Yu.D. (2002), "Intensification of Agricultural Production in Ukraine on an Innovative basis", *Osnovni napriamy vysokoefektyvnoho rozvytku poreformenoho ahropromyslovoho vyrobnytstva v Ukraini na innovatsiini osnovi* [The main directions of highly effective development of post-reform agricultural production in Ukraine on an innovative basis], IAE UAAN, Kyiv, Ukraine, pp. 361-369.
4. Budziak, V.M. (2008), "Economical and ecological bases of effective agricultural land use: theory, methodology, practice", Thesis abstract of Doc. Sc. (Econ.), 08.08.06, National university of bioresources and natural resources of Ukraine, Kyiv, Ukraine, 41 p.
5. Hrytsaienko, H.I. and Romaniuk, T.M. (2006), "Methodology of the study of intensification of agricultural production", *Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu imeni V.V. Dokuchaieva. Ser. : Ekonomika APK i pryrodokorystuvannia*, KhNAU, Kharkiv, Ukraine, no. 3, pp. 74-80.
6. Dusanovskyi, S.L. (2009), "Efficiency of Land Resources Use in the Region and Ways to Improve them", *Zbirnyk materialiv Odyndatsiatykh richnykh zboriv Vseukrainskoho konhresu vchenykh ekonomistiv-ahrarynykiv* [The eleventh annual meeting of the All-Ukrainian Congress of Scientists and Economists-Agrarians], (Kyiv, 26-27 February 2009), NNTs IAE, Kyiv, Ukraine, pp. 300-304.
7. Kovanov, S.I. and Svobodin, V.A. (1991), *Ekonomicheskiye pokazateli deyatelnosti selskokhozyaystvennykh predpriyatiy* [Economic performance of agricultural enterprises], Agropromizdat, Moscow, Russia, 216 p.
8. Kuryltsiv, R.M (2014), "Integrated management of the total capital of land use as the basis of sustainable territorial development", *Zemlevporiadnyi visnyk*, no. 1, pp. 11-14.
9. Kuryltsiv, R.M (2015), "Concept of Multifunctional Land Use as a Strategic Direction for the Development of the Integrated Management System", *Zemlevporiadnyi visnyk*, no. 8, pp. 32-36.
10. Kuryltsiv, R.M (2012), "Formation and management of ecologically safe use of land", *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu: Ekonomika ta menedzhment*, Iss. no. 9/1, pp. 157-160.
11. Martyn, A.H. (2011), *Rehulivannia rynku zemel v Ukraini* [Regulation of the land market in Ukraine], monograph, Ahrar Media Hrup, Kyiv, Ukraine, 254 p.
12. Moskalenko, A.M. (2015), "Formation of efficient use of agricultural land of the Polissya of Ukraine in market conditions", Diss. of Doc. Sc. (Econ.), 08.08.06, National university of bioresources and natural resources of Ukraine, Kyiv, Ukraine, 422 p.
13. Danylyshyn, B.M. (2006), *Pryrodno-resursna sfera Ukrainy: problemy staloho rozvytku ta transformatsii* [Natural resources Ukraine: problems of sustainable development and transformations], Nichlava, Kyiv, Ukraine, 704 p.
14. Sabluk, P.T. and Kropyvko, M.F. (2011), *Napriamy pohlyblennia ahrarnoi reformy na suchasnomu etapi rozvytku APK* [Directions of deepening agrarian reform at the present stage of development of agroindustrial complex], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine, 37 p.
15. Tretiak, A.M. (2011), *Zemelnyi kapital: teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia ta funktsionuvannia* [Land Capital: theoretical and methodological foundations of formation and functioning], monograph, SPOLOM, Lviv, Ukraine, 520 p.
16. Tretiak, N.A. (2013), "Approaches to the assessment of the efficiency of land management and land use", *Zemleustrii, kadastr i monitorynh zemel*, no. 1-2, pp. 136-146.
17. *Fondovi dani Derzhavnoi sluzhby Ukrainy z pytan heodezii, kartohrafii ta kadastru: Informatsiia pro strukturu zemelnogo fondu za osnovnymy vydamy uhid i funktsionalnym yikh vykorystanniam* [Stock data of the State Service of Ukraine on Geodesy, Cartography and Cadastre: Information on the structure of the land fund by main types of lands and their functional use], available at: <http://land.gov.ua/> (access date December 29, 2017).
18. Shyian, V.Y. (2009), "Conceptual Principles of Transformation of Land Relations to Market Conditions of Economic Activity", *Transformatsiia zemelnykh vidnosyn do rynkovykh umov hospodariuvannia* [Transformation of Land Relations to Market Conditions of Management], *Materialy Druhykh rehionalnykh richnykh zboriv Pivnichno-Skhidnoho viddilennia Vseukrainskoho konhresu vchenykh ekonomistiv-ahrarynykiv* [Materials of Other Regional Annual Meeting of the North-Eastern Branch of the All-Ukrainian Congress of Scientists of the Agrarian Economists], (Kharkiv, 05 February 2009), KhNTU SH, Kharkiv, Ukraine, pp. 209-216.
19. Yarova, B.M. (2015), "Land use of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine: prospects for the introduction of a new model of trust management", *Stalyi rozvytok ekonomiky : [mizhnar. nauk.-vyrobn. zhurnal]*, no. 3, pp. 75-80.

20. Yarova, B.M. (2015), "Formation of the land tenure structure in Ukraine under the influence of land reforms", *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, no. 8 (171), pp. 31-37.

Ярова Б.М. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ

Мета. Аналіз соціально-економічних і екологічних показників ефективності використання земель державної власності та обґрунтування комплексного показника ефективності використання сільськогосподарських земель державними інституціями.

Методика дослідження. У роботі як методологічна основа застосовувалися наукові методи пізнання, що базуються на системному підході до розв'язання поставлених проблем. Для досягнення поставленої мети використано низку загальних та спеціальних наукових методів дослідження: діалектичний; монографічний (при опрацюванні наукових публікацій); системного аналізу (при дослідженні різних показників ефективності використання земель); метод аналогій та порівнянь (при співставленні показників, які запропоновані різними науковцями); комплексний аналіз (при формуванні висновків та пропозицій щодо вирішення поставлених завдань); статистичний (при опрацюванні статистичних даних) та ін.

Результати. Детально проаналізовано існуючі економічні, екологічні, соціальні показники ефективності використання земель державної власності в Україні. Обґрунтовано комплексний показник ефективності використання сільськогосподарських земель державними інституціями. Удосконалено підходи до формування сталого землекористування в Україні на основі підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення державної власності.

Наукова новизна. Вперше запропоновано автором комплексний показник використання земель сільськогосподарського призначення державної власності, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на врахуванні транзакційних витрат на 1 га земель, що знаходяться у користуванні, та коефіцієнта повноти використання земельного масиву, який відображає відношення оброблюваних земель до загальної площі масиву.

Практична значущість. Одержані висновки можуть бути використані у подальшому з метою ефективного та раціонального управління земельними ресурсами, шляхом застосування комплексного показника ефективності використання сільськогосподарських земель державними інституціями.

Ключові слова: управління земельними ресурсами, державна власність, показник, ефективність.

Yarova B.M. ENVIRONMENTAL, SOCIAL AND ECONOMIC INDICATORS OF EFFICIENCY OF USE OF LAND OF PUBLIC PROPERTY

Purpose. The aim of the article is the analysis of social and economic and ecological indicators of the efficiency of using state-owned land and substantiation of a comprehensive indicator of the efficiency of agricultural land use by state institutions.

Methodology of research. Scientific methods of knowledge based on a systematic approach to solving problems are used in the work as a methodological basis, a number of general and special scientific research methods are used to achieve this goal: dialectical; monographic (when working out scientific publications); system analysis (in the study of various indicators of land use efficiency); the method of analogies and comparisons (when comparing the indicators proposed by different scholars); complex analysis (in drawing up conclusions and proposals for the solution of the tasks); statistical (in the processing of statistical data), etc.

Findings. The existing economic, ecological, and social indicators of the efficiency of the use of state-owned land in Ukraine are analyzed in detail. The complex indicator of efficiency of use of agricultural lands by state institutions is substantiated. Approaches to the formation of sustainable land use in Ukraine are improved on the basis of improving the efficiency of using agricultural land of state ownership.

Originality. A comprehensive indicator of the use of agricultural land of state-owned property the author proposed for the first time, which, unlike existing ones, is based on the transaction costs per hectare of land in use and the coefficient of utilization of the land mass, which reflects the ratio of cultivated lands to the total area of the array.

Practical value. The obtained conclusions can be used in the future for the purpose of effective and rational management of land resources, by applying a comprehensive indicator of the efficiency of agricultural land use by state institutions.

Key words: management of land resources, state property, indicator, efficiency.

Ярова Б.Н. СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ И ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПОКАЗАТЕЛИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЗЕМЕЛЬ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СОБСТВЕННОСТИ

Цель. Анализ социально-экономических и экологических показателей эффективности использования земель государственной собственности и обоснование комплексного показателя эффективности использования сельскохозяйственных земель государственными институтами.

Методика исследования. В работе как методологическая основа применялись научные методы познания, основанные на системном подходе к решению поставленных проблем. Для достижения поставленной цели использован ряд общих и специальных научных методов исследования: диалектический; монографический (при обработке научных публикаций); системного анализа (при исследовании разных показателей эффективности использования земель); метод аналогий и сравнений (при сопоставлении показателей, предложенных различными учеными); комплексный анализ (при формировании выводов и предложений по решению поставленных задач); статистический (при обработке статистических данных) и др.

Результаты. Детально проанализированы существующие экономические, экологические, социальные показатели эффективности использования земель государственной собственности в Украине. Обосновано комплексный показатель эффективности использования сельскохозяйственных земель государственными институтами. Усовершенствованы подходы к формированию устойчивого землепользования в Украине на основе повышения эффективности использования земель сельскохозяйственного назначения государственной собственности.

Научная новизна. Впервые предложено автором комплексный показатель использования земель сельскохозяйственного назначения государственной собственности, который, в отличие от существующих, основывается на учете транзакционных затрат на 1 га земель, находящихся в пользовании, и коэффициента полноты использования земельного массива, который отражает отношение обрабатываемых земель в общей площади массива.

Практическая значимость. Полученные выводы могут быть использованы в дальнейшем в целях эффективного и рационального управления земельными ресурсами, путем применения комплексного показателя эффективности использования сельскохозяйственных земель государственными институтами.

Ключевые слова: управление земельными ресурсами, государственная собственность, показатель, эффективность.